

ANABİLİM EĞİTİM KURUMLARI

Üstün
Yetenekli, Üstün
Zekalı Çocuklar ve
Arkadaşlık

ÜSTÜN YETENEKLİ, ÜSTÜN ZEKÂLI ÇOCUKLAR VE ARKADAŞLIK

Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların arkadaşlık beklentileri normal akranlarına göre farklılık göstermektedir. Çocuklar genelde kendileriyle en çok oynayan kişileri arkadaş olarak görürken üstün zekâlı ve yetenekli çocuklar, erken yaşta gerçek karşılıklı arkadaşlık geliştirebilme eğilimindedirler. Fakat bu durum üstün zekâlı ve yetenekli çocuğun doğru (zihinsel) akranları bulunduğunda gerçekleşebilir. Bunu yapmak için birçoğu yaşça büyük çocuklar veya yetişkinler bulmaya çalışır veya diğer çocuklara göre yalnız kalmayı daha sık tercih edebilir.

Diğer çocuklar tarafından tercih edilmelerine rağmen üstün zekâlı ve yetenekli çocuklar bazen diğerleri için de yüksek standartlar koymaktadırlar. Bu durum, kendilerine uyguladıkları mükemmel standartlardan ve gelişmiş ahlaki muhakeme yeteneklerinden kaynaklanmaktadır. Anne-babalar bu durum karşısında ne yapacaklarını bilememekte ve öğretmenleri de zorlayıcı nitelikte çeşitli sorular sorarak sorunun çözülmesini beklemektedir.

Aşağıdaki sorular üstün yetenekli çocuğu olan ebeveynler tarafından sıklıkla dile getirilen sorular olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Çocuğumun arkadaş edinmesi ve kendini yalnız hissetmekten kurtulması için ne yapabilirim?
- Ona nasıl yardım edebilirim?
- Çocuğumun alay edilme durumuyla başa çıkması için ne yapabilirim?
- Olaylara aşırı duyarlılıkla yaklaşan çocuğumun anksiyete, korkular, başarısızlık ve hayal kırıklığıyla baş etmesine nasıl yardımcı olabilirim?
- Çocuğumun hataları öğrenmenin bir parçası olarak kabul etmesi, onlardan endişe etmemesi için ne yapabilirim?
- Çocuğumu başarıya teşvik etmekle üst düzey beklentiler arasındaki çizgi nedir?

Bu gibi sorulara cevap vermek için öğretmen ve aile iş birliği içinde olmalı ve çocuk için faydalı olacak şeyler belirlemelidir.

Üstün zekâlı ve yetenekli çocuğun duygusal ve sosyal deneyimleri pek çok içsel ve dışsal faktörden etkilenmektedir. Üstün zekâlı ve yetenekli çocuğun farklılıklarına karşı tutumlar ve buldukları sosyal ortam gibi faktörler, onların sosyal ve duygusal deneyimlerini etkilemektedir. Onların duygusal özellikleri ve ihtiyaçları normal zekâyâ sahip akranlarına göre daha yoğundur. Birçok üstün zekâlı çocuk, yaşamlarında en fazla etkili olan kişileri şöyle sıralamaktadır:

- Duygularını kabul edenler,
- Onları sadece zekâ ve yetenekleri için değil gerçekten sevenler,
- Onlara zaman ayıranlar,
- Başarıları yanında gayretlerini de destekleyenler,
- Öğrenmenin önemli olduğuna inananlar,
- Kendilerine inanmalarına yardımcı olanlar,
- Hayallerinin peşinden koşmalarını cesaretlendirenler,
- Dikkatini onlara odaklayanlar,

Bu tür saygı ve ilgi tüm çocuklar için gereklidir fakat üstün zekâlı ve yeteneklilerin gelişimi için ayrı bir öneme sahiptir.

Akran grubu içerisinde arkadaş ilişkilerinde kabul görmek, saygı görmek, ortak konularda sohbet edebilmek onlar için her şeyden önemlidir. Mahalle arkadaşlığı, okul arkadaşlığı, takım arkadaşlığı gibi değişik arkadaşlık ilişkileri kurabilirler. Arkadaşlarca aranmak, beğenilmek ve benimsenmek benlik saygısının önemli bir koşuludur, bu nedenle her çocukta olduğu gibi onlar da beğenilmek, takdir edilmek, haklarına saygı duyulmasını beklemek gibi bazen aşırı duyarlı davranışlar sergilemektedirler. Yüksek farkındalık ve gözlem kabiliyetleri sayesinde savaş, açlık, gücü kötüye kullanma, şiddet gibi olumsuz birtakım davranışlar ya da olaylar hakkında korku geliştirebilirler. Özetle tüm dünya problemleri hakkında kaygı duyabilirler. Bu çocuklar, çok erken yaşta dahi bu noktalardaki hassas tutumları yüzünden kendilerini olumsuz, üzgün ve çaresiz hissedebilirler.

Üstün zekâlı çocukların bu yüksek duyarlılığı onları sosyal yaşantıdan bir miktar uzaklaştırabilir hatta kendilerinde yanlış bir şey olduğunu bile düşünebilirler. Bu yoğunluktaki duyarlılık hem olumlu hem de olumsuz etkilere neden olabilir. Bunu belirleyen kritik nokta, çocuğun algılaması ve verdiği dönütle ilgilidir.

Arkadaş Edinme

Bir grubun üyesi olma ve sevgi ihtiyacı arkadaşlar tarafından kabul görme ve dostluk kurmayı kapsamakta ve Maslow tarafından beş temel ihtiyaçtan birisi olarak nitelendirilmektedir (Sağlam,2011).

Arkadaşları tarafından kabul görmeyerek izole olma durumu çocuk için akademik başarısızlıktan çok daha zarar verici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Arkadaş edinme, okullu olmanın getirdiği

önemsiz bir özellik değil, çocuğun tüm yaşamı boyunca kuracağı ilişkilerin yapı taşı oluşturacak bir faktördür. Yalnız çocuklar, diğer çocukların kolayca baş edebildiği stres ve zorluklar karşısında daha fazla zorlanmakta ve bu durum yetişkinlikte de devam etmektedir.

Üstün yetenekli çocukların oynamaktan hoşlandıkları oyunlar, ifade edici dil becerileri, yapmaktan zevk aldıkları etkinliklerin arkadaşlarından farklı olması, arkadaşlarıyla aralarında bir engel oluşturmakta; onları arkadaşlarından uzaklaştırmaktadır. Bu çocuklarda kendini diğerlerinden farklı hissetme, okuldaki gruba ait hissetmeme duygusu oldukça yaygındır. Birçok üstün yetenekli çocuk arkadaş edinmekte sıkıntı çekebilmektedir. Okul yemekhanesinde herkes gruplar hâlinde birlikte oturarak yemek yerken çocuğunun bir masada tek başına oturup yalnız yemek yediğini gören bir annenin üzülmeye, kaygı duymasına ve eğitimcilerden “Çocuğumun arkadaşsız kalmaktan kurtulması için ne yapabiliriz?” diye sormasına kaçınılmaz bir durumdur. Ancak öncelikle bu durumun süreklilik gösteren ciddi bir durum olup olmadığının anlaşılması gerekmektedir. Çocuk her zaman yalnız görünüyorsa, hiç arkadaşı olmadığını veya nasıl arkadaş edineceğini bilmediğini söylüyorsa bu durum, durumun ciddi olduğunu gösteren bir işaret olarak algılanabilir. Bunun yanı sıra çocuk; okula gelmek istemiyorsa,

herkesin onunla alay ettiğini söylüyorsa, oyuncaklarını, kitaplarını, elbiselerini veya değerli eşyalarını arkadaş edinmek için başkalarına veriyorsa, şaka ve aşağılanmalara hedef oluyorsa, yetişkinlerle anlaşmaya çalışırken yaşıtlarıyla geçinemiyorsa, yalnızca yardıma ihtiyacı olduğu sonucu çıkarılabilmektedir.

Bazı üstün yetenekli çocuklar arkadaşları tarafından kabul görmek için özel yeteneklerini ve farklı ilgilerini gizlemeye çalışarak onlar gibi görünme çabası içine girme yolunu seçebilmekte ve bu yolla yalnız kalmanın önüne geçmeye çalışmaktadırlar. Bazıları ise arkadaş edinebilmek için bir çıkış yolu

bulamamakta ve yalnız kalmaktadır. Oysa bu çocukların kendilerini farklı yönleriyle kabul ettirerek arkadaş edinmeleri mümkündür.

Neler Yapılabilir?

Üstün yetenekli çocukların arkadaş edinmesini desteklemek için eğitimciler ve ebeveynler tarafından aşağıdaki maddeler dikkate alınarak uygulanabilir:

- Çocuğun yaşadığı deneyimler, duyguları ve sıkıntıları eleştirilmeden dinlenmeli; çocuğun ihtiyaçları ve içinde bulunduğu durum anlaşılmalıdır.
- Çocuğun dinlendiğini, yetişkin tarafından kabul gördüğünü ve desteklendiğini bilmesi onu rahatlatıcı bir etki oluşturacaktır.
- Çocuğun arkadaşlık becerilerini geliştirmesine örnekler sunacak nitelikte bir hikâye çocuğa önerilebilir, eğer çocuğun yaşı küçükse yetişkin tarafından çocuğa okunabilir. Aynı amaç doğrultusunda filmler izlettirebilir. Sonrasında tartışılabilir.

- Bazı üstün yetenekli çocuklar kendisi kadar hızlı olamayan, etkinlikleri kendisi gibi yapamayan arkadaşlarına kızarak tahammülsüzlük gösterebilmekte ve kırıncı olabilmektedirler. Bunun yanı sıra oyunu veya etkinliği organize etmek isteyerek diğerlerini kendi istediklerini yapmaya zorlayabilmektedirler. Eğitimcinin bu gibi durumların farkında olması ve bu çocuklarla arkadaşlarıyla nasıl iş birliği yapabileceklerine ve diğer sosyal davranış problemlerinin çözümüne yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir.
- Birçok üstün yetenekli çocuk, birtakım sosyal davranışların kazandırılmasına yönelik etkinliklere ihtiyaç duymaktadır. Çocuğun arkadaşlık ilişkilerinde sıkıntıya neden olan davranışları belirlenmeli ve uygulanacak etkinliklerle çocuğun kendisini geliştirmesi desteklenmelidir.
- Üstün yetenekli çocuklar yaşitlarına göre farklı özellikler sergilemekle birlikte onlarla birçok ortak özellikleri de bulunmaktadır. Üstün yetenekli çocuğun diğer çocuklarla benzer yönleri ve ortak noktalarının ön plana çıkarılarak vurgulanması, çocuğun kendisini arkadaşlarından farklı hissederek uzaklaşma eğilimini azaltabilir. Bazı durumlarda çocukların farklılık algısı gerçekte olduğundan çok daha fazla olabilmektedir.
- Çocuğun üstün yetenekli olan çocuklarla tanışmasının sağlanması, yeni arkadaşlar edinmesine zemin hazırlayabilir. Örneğin Bilim ve Sanat Merkezi'ndeki programa katılan bir öğrenci, orada kendisi gibi diğer çocuklarla tanışarak arkadaşlıklar kurabilir.
- Çocuğun ilgi duyduğu konular doğrultusunda gruplara katılarak kendisiyle aynı ilgilere sahip olan diğer çocuklarla bir arada bulunması yeni arkadaşlık fırsatları oluşturabilir. Örneğin satrançtan hoşlanan bir çocuk, satranç kulübüne üye olabilir ve hafta sonları burada kendisiyle aynı ilgiye sahip diğer çocuklarla zaman geçirebilir. Benzer ilgiler çocuklar arasında arkadaşlık kurulmasını kolaylaştırıcı bir zemin hazırlayabilir.
- Farklı arkadaş grupları çocuğa farklı deneyimler kazandıracaktır. Kendisiyle aynı ilgiye sahip arkadaşlar, zihinsel olarak onunla aynı seviyede olan yaşça büyük arkadaşlar, üstün yetenekli olan arkadaşlar ve sınıfında bulunan kendi yaş grubundaki arkadaşlar çocuğun arkadaşlık kurabileceği farklı gruplardır. Çocuğun her bir grubun kendisinin arkadaşlık ihtiyaçlarını farklı anlamda karşılayacağını fark etmesi sağlanmalıdır. Farklı arkadaşlıklar farklı deneyim fırsatları sunacaktır.

KAYNAKÇA

Alantar,M. (2010) Alay Edilen Çocuk Özgüven Sorunu Yaşar.

<http://www.psikoloji.com.tr/cocuk/cocukpsikolojisi/alay-edilen-cocuk-ozguven-sorunu-yasar-798.html>.
01.03.2011 tarihinde erişilmiştir.

Freedman,J ve Jensen,A.(1999) Joy and Loss: The Emotional Lives of Gifted Children. USA:Kidsource.

Siyasal Kitabevi, Ankara, Turkey, 2011 ISBN: 978-605-5782-62-7

Martin,M. ve Greenwood,C.W.(2000) Çocuğunuzun Okulla İlgili Sorunlarını Çözebilirsiniz. İstanbul, Sistem Yayıncılık.

Sağlam,F. N.(2011) Maslow ve İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı.